

L'ESTUDI DEL DELME RECAUDAT PER LA PROCURACIÓ REIAL DE MALLORCA EN EL SEGLE XIV I EL SEU INTERÉS RESPECTE A L'APROXIMACIÓ A LA COJUNTURA AGRARIA

JOSEP FC. LÓPEZ BONET

Als registres del "Reial Patrimòni" de l'Arxiu Històric de Mallorca i a la col·lecció de "Llibres de Rebudes" es contabilitza regularment un ingrés per concepte de *delme* que és extensiu sobre tota l'illa (incloses les possessions de l'Església al "Pariatge" —zones d'Andraig, Calvià i Puigpunyent—) i que és aplicat sobre la producció agrícola i ramadera en conjunt, sense especificació restrictiva de cap mena.

Els investigadors que fins ara hagin pogut manejar aqueixa documentació contable —escassos, és segur— potser no hagin parat molt d'esment a aqueix capítol i, a primera vista, hagin suposat lògicament que es tractà d'una renda patrimonial de la Corona extreta sobre possessions pròpies del Reialenc, sense que hi hagués motius per a suposar que es tractà d'una exacció impositiva i general sobre la producció global de les demarcacions municipals respectives.

Per indicació del Dr. Àlvar Santamaría (primer historiador que va deduir que el delme, a Mallorca, gaudia d'uns aspectes clarament diferencials i que va iniciar amb una orientació lúcida l'estudi de la seva estructura), em vaig iniciar a l'estudi normatiu i econòmic d'aqueixa percepció de la procuració Reial, que va culminar en la meua recent tesi de Llicenciatura sobre "La Recaudació del diezmo en Mallorca en el siglo XIV. El diezmo en la estructura de los ingresos de la Procuración del reino".

L'esmentada documentació contable, de fet, és sols complementària de les distintes normatives i recopilacions dispositives que consten a registres de tota mena¹ i per les que s'entén, sense cap dupte,

¹ La més completa, i de la que vaig incloure una transcripció completa a la meua tesi de llicenciatura, és la recopilació que constitueix el registre RP 2146 de l'AHM. Recull totes les disposicions relatives al delme, entre 1338 i 1541, disperses a diversos llibres de "Lletres reals" del Reial Patrimoni, com són els RP 31, 32, 34, 60 i 86, entre d'altres. El Professor Àlvar Santamaría va ésser qui va iniciar l'estudi del RP 2146, i qui em va orientar cap al seu anàlisi, amb el qual em vaig iniciar al tema.

que el delme —imposició, en principi, d'una dècima part de la producció agrària, percebuda per l'Església per el seu manteniment— a Mallorca, i des de la conquesta de Jaume Ier, es repartia en proporcions determinades entre la Corona i l'Església.

Les quantitats registrades als "Llibres de Rebudes de la Procuració Reial" per concepte de delme no son constitutives, doncs, de rendes pròpies de la Corona, sino que es tracta d'una exacció aplicable sobre l'íntegre exhaustiu de la producció illenca per cessió, pacte o conveni amb l'Església.

Apart de les especificacions concretes relatives a la forma i manera de recaptar el delme i de vàries notes incloses als pròpis registres contables² que tàcita o expressament mencionen aqueix conveni, i que haurien d'esser abastament per a esvaire qualsevol dubte, hi ha, sortadament, dues castes més de confirmacions del dit conveni, que el fan indubtable:

a) Bibliogràfiques

b) Documentals.

- a) Quasi tots els autors locals s'han topat, a algú moment de les seves investigacions, amb relacions de delmes, subhastes de delmes o mencions a la recaptació. Sovint, les interpretacions han estat divergents, essent així que Dameto a la seva "Historia General del Reino Baleárico", a 1631, ja feia notar que per donació papal de Gregori VIII i Urbà II, els reis d'Aragó posseïen tots els delmes de les terres que conquistassin als moros i que, després de la conquesta i de rebre la donació de diverses possessions constitutives des de llavors de la "porció temporal", "A más de esto goza —l'Església de Mallorca— de la mitad de las décimas de todos los frutos, los cuales se reparten igualmente entre el obispo y la mensa capitular" (hi ha que interpretar que el que es repartien bisbe i capítol, com veurem, era sols el 50 % del delme). La "Historia de Mallorca" editada a 1840 per Dameto, Mut i Alemany (i que no és sino una ampliació i actualització de l'anterior) recull íntegrament l'informació de Dameto (p. 358 del pri-

² Per exemple, els RP 3767, en referència al vi de Porreres; el RP 3779 respecte al vi de ciutat i el plà de ciutat; el RP 3787 quan al bestiar d'Alaró i el RP 1292 en una carta del rei Pere datada a 1373.

mer tom) i còpia les fonts que citava Dameto a 1631 excepte que la signatura del Document Escolano, que a l'edició primitiva figurava com a "libro 4, cap. 33" ara figura com a "libro 3, cap. 7"; es repeteix també la menció a "Marín, lib. 8" y "Bauter, lib. 3, cap. 8" afegint que "los originales con sus sellos están en el Archivo Real de Barcelona".

El "Cronicón Mayoricense" d'Alvar Campaner i Fuertes, Ed. de 1881 s'inicia precisament amb una cèdula relativa a la cessió del delme pertanyent a l'Església, als terrenys conquerits, als monarques d'Aragó i a la pàgina 41.1 transcriu una notícia de 13.9.1315 on es menciona una donació anterior, de 1232.³

- b) Pero és al repertori documental on s'han trobat les proves efectives i indubtables de la repartició al 50 % del delme entre el rei i el clergat de Mallorca (constituït per "Bisbe i Capítol") al manco des de 1315, encara que, amb percentatges distints, la repartició es feia des de la conquesta. El "corpus" documental on es recueixen els diversos i successius convenis de repartició d'allò que es recaptàs en concepte de delme entre la Corona i l'Església (Procuració Reial i Bisbe-i-Capítol, respectivament) ha sigut recopilada per l'autor i està en curs d'elaboració cara a la seva Tesi doctoral. Apart del document Escolano mencionat al paràgraf anterior, existeixen nombroses referències al règim de pariatge dels delmes, establert amb la seva forma definitiva a 1315, i inclús, a distints processos seguits entre la Procuració i el Bisbat per a destriar competències relatives al delme, es transcriuen amb freqüència els termes exactes de l'acord.⁴

Com apèndix al present article, presentam ara, per primera vegada, la transcripció de la bula papal de 1064 on es

³ Hi ha que fer constar que Campaner es refereix a una donació a l'Església, a 1232 "que no tuvo efecto". Posteriorment a aqueixa, hi ha una altre donació de 1236, que no menciona Campaner, i que figura transcrita al BSAL vol XII, pàg. 47 com a "Confirmación del diezmo concedido a la Iglesia de Mallorca" pero que es refereix a la desena part de les possessions territorials i no al delme/impost sobre la producció agrària. Es un fet que l'Església, des de molt poc després de la conquesta, posa en qüestió reiteradament la percepció de part del delme per la Corona i, per tant, es produeixen nombrosos processos, donacions i pactes que, la major part de les vegades, no arriben a eser efectius.

⁴ Per exemple al registre RP 44 de l'ARM als fols 199 v. a 204 i al RP 60 als fols 260 v. a 266.

basava la doctrina impositiva de la Procuració reial respecte al delme, i que figura copiada al f. 259 del Registre RP 60 de l'AHM.

Manca per analitzar, emperò, el que constitueix la base legal de totes aqueixes referències: el "Llibre Verd" de l'Arxiu Capitular, on estàn registrats tots els pactes d'infeudació de l'Església de Mallorca relatius al seu patrimoni illenc (la "porció temporal") i els seus convenis amb la Corona.⁵

Delme/renta i delme/impost.

Les nombroses referències a discrepàncies sobre el delme entre el rei i l'Església, dins de la complexa estructura fiscal de la Baixa Edat Mitja, pot conduir a nombroses confusions. De l'estudi de la documentació s'ha induït el següent esquema:

Possessions territorials

- la dècima (dotació territorial feta a l'Església després de la conquesta, consistent en teoria en 1/10 part del territori concedit a cada participant, inclòs el Rei)
- les possessions senyorials (part concedida a cada participant a la conquesta, cedides a administradors o a explotadors en alodi o emfitèusi)
- les possessions del reialenc (part corresponent al patrimoni del rei i com a tal senyor partípic a la conquesta).

Aqueixes possessions produïen als seus titulars (L'Església, cavallers o el Rei) rendiments de tota mena:

- censals (renda fixa anual en espècies o moneda).
- prestacions
- ús de serveis (forns, corrals, molins, aigües, escrivania, etc.)
- drets sobre la transmissió (loïsmes, etc.)
- drets sobre la producció

⁵ El conveni definitiu és l'establert amb el rei Sanç de Mallorca a 1315, citat a la documentació com a "Règim de pariatge". A la miscel·lània documental publicada per VICH I MUNTANER, "Documenta Regni Maioricarum", a 1945, al document 106, pàg. 117, figura un "Règim de pariatge" del mateix any que no cita per res els delmes. Hi ha que tenir en compte, doncs, que el "Règim de pariatge" estava format per una sèrie de codicils, de distinta aplicació i relatius a distints aspectes de la distribució d'atribucions econòmiques entre l'Església i la monarquia.

- agrers
- tasches i trezenes
- censals, a cert "for"
- delmes.

Endemés, la producció de les explotacions estava sotmesa a una tributació de caràcter general, indepenentment de la propietat o del arrendador:

- delmes (teòricament a l'Església local).
- primícies (id.).

Hi ha, doncs, que distingir entre el delme/renda i el delme/impost. El rei, en teoria, pot rebre delmes/renda per les seves pròpies possessions cedides en explotació emfitèutica (com és el cas del "delme e tretzena" del blat de les possessions de Blanca de Montcada al terme de Manacor, adquirides per la Corona)⁶ i, per conveni amb l'Església de Mallorca, una part del delme/impost.

L'Església, que a molts de llocs havia ja centralitzat al bisbat i a les grans abadies la percepció dels delmes corresponents a les parròquies vilatanes, podia també perceber delme/renda sobre les seves possessions temporals i, a la vegada, recaptar de totes les demés el delme/impost sempre que no l'hagués alienat per a dotació d'algun concepte.

En arribar al cas de la distribució amb la Corona del delme/impost comencen les discrepàncies entre ambdues Institucions: dèu la Corona participar també en el delme/impost sobre les possessions eclesiàstiques encara que, per esser possessions del bisbat, estiguin exemptes de la part deguda a aquell?

⁶ Les rendes de la porció antany pertanyent a Blanca de Montcada son les úniques que s'especificuen al "Llibres de Rebudes" des de 1330 fent referència a l'antiga porció senyorial. Abans, i fins a 1340 s'anomenen loismes provinents de la "Partida de Gastó", fins a 1338 es menciona dos cops la "Partida del Temple" i es fan uns novells establiments a 1326 a la "Partida de Gastó de Bearn". De fet, sembla que, des de 1310 son molt poques les possessions senyorials de certa importància no transferides a la Corona que resten, a Mallorca, i el seu volum econòmic de fet es dilueix i esdevé estadísticament irrelevant. (Vegis A. SANTAMARÍA a "En torno a la Evolución del modelo de sociedad en el reino de Mallorca" en el nombre 3 de la revista "Estudis Baleàrics" pàg. 65 a 70; calcula que, a 1332 restava un 30 % en poder de senyoriu i un 70 % pertanyia ja a la Corona. D'aquell 30 % hi hauria que deduir un 14 % que, segons estimacions pròpies, pertanyien a la "porció temporal" de l'Església, restant, doncs, un 16 % de territori senyorials. Vegis també P. CATEURA, al nombre 6 de la mateixa revista, "Mallorca y la política patrimonial de la monarquía —siglo XIII y la primera mitad del s. XIV—", qui considera que, a 1334, queda tancat el període d'incorporacions de béns senyorials al Reialenc per ampliació del patrimoni Reial. Vegis també les p. 137/49 de llibre del mateix autor "Política y finanzas del reino de Mallorca bajo Pedro IV de Aragón").

Tractant-se d'una exacció de tipus general, sembla que no hi ha dubte. L'Església creu que no té perquè tributar-se a si mateixa, es clar, per això s'entén sols al cas que fos l'única perceptora de l'impost; en repartir-ho amb altre instància —la Corona— aqueixa exigeix la seva part corresponent, fins i tot de les propietats eclesiàstiques.

En resum: l'Església s'acoeix al sentit i a l'origen del concepte recaptatori, arribant a posar en discussió la percepció per part del rei de la porció dels delmes; la Procuració Reial s'acoeix al pacte estricte estatutit ja abans de 1229, sense fer distinció de cap mena respecte al subjecte passiu de l'impost, considerant-ho com a tal i no com a contribució al manteniment eclesiàstic.

Encara que, des de 1315, s'arribi a un nou acord amb el Rei Sanç, això no vol dir que deixin de produir-se conflictes posteriors, però els termes de l'acord clarifiquen alguns punts i estableixen per a sempre una norma general i aplicable a la totalitat dels productes delmats:

- la percepció del delme es farà a un 50 % entre la Procuració Reial i els Bisbe-i- Capítol catedralici;
- la Procuració Reial és l'única amb facultats per a recaptar el seu 50 %, encara dins els terrenys eclesiàstics; (13 de setembre 1315).⁷

Per l'estudi dels llibres contables es dedueix que la Procuració Reial sols recapta el seu 50 %, ja que no hi ha cap transferència al Bisbat als llibres de "Dades", de la meitat restant. Però diverses disposicions⁸ recorden que, quan al seu 50 %, sols els oficials reials tenen jurisdicció, inclús dins dels terrenys eclesiàstics, el que serà motiu de successives i noves diferències sobre competències ja que, en altres aspectes (excepte quan a jurisdicció criminal) l'Església posseeix els seus propis batles, notaris i funcionaris amb jurisdicció independent de la Reial.

Mecànica recaptatòria.

Referint-nos ara a la normativa específica de la Procuració Reial quan a la percepció de la seva meitat recaptatòria, facem el següent resum:⁹

⁷ A. CAMPANER, "Cronicón Maioricense" p. 45. 1.

⁸ Disposició que es recordada a nombroses crides i en totes les ocasions. Per exemple, als registres RP 1292, f. 84 i f. 85; RP 31 f. 46; RP 32 f. 69 v. i f. 70; RP 60 f. 301, f. 288 v.

⁹ Extret de l'anàlisi del RP 2146, ja esmentat.

- la recaptació no es fa directament, sino per subhasta pública (excepte als anys que no s'obtenen licitadors o que la producció és despreciable a causa de catàstrofes, males anyades, plagues, epidèmies, etc., ocasions en què la Procuració Reial "leva" directament el producte)
- els obtentors de la licitació tenen plena autoritat per a recaptar per si o mitjançant agents, directament sobre el terreny, i plena disposició del producte (excepte una certa fiscalització dels jurats de Mallorca quan al correcte abasteixement de l'illa, sobre tot sobre la distribució del grà recollit i del bestiar)
- la quantitat compromesa a la subhasta es pagava a plaços i després de recaptat el producte
- les taxes de la exacció extreta de la producció en concepte de delme/impost eren les següents:

— cereal (inclou també llegums)	1/10 ^e = 10 %
— hortalissa	1/11 ^e = 9'09 %
— ferratges en gròs	1/11 ^e = 9'09 %
— ferratges a la menuda	1/13 ^e = 7'61 %
— lli i safrà	1/13 ^e = 7'61 %
— bestiar	1/15 ^e = 6'66 %
— oli	1/12'5 ^e = 8'00 %
— vi	1/11 ^e = 9'09 %

Alguns índexs percentuals.

A la meua memòria de llicenciatura presentada a la Facultat de F. i Ll. de Ciutat el mes de setembre de 1982 es donava la recopilació de totes les quantitats comptabilitzades per la Procuració Reial pels distints conceptes, durant el s. XIV.

Una recopilació d'aquest tipus de dades, tabulades per anys i per conceptes és, sens dubte, un material d'elevat interès pels historiadors, encara tenguent en compte les incompletituds i la ignorància de molts de factors que podrien utilitzar-se per a computar-los i fer-los més aprofitables com, per exemple, mitjes de preus, índexs de rendiments de la producció agrícola, distribució dels cultius, tants per cent relatius sobre les demarcacions municipals, etc.

Respecte al delme, podem acceptar que les quantitats suposen percentualment els següents índexs sobre el total de les rebudes:

<i>Any (1)</i>	<i>Porcentatge</i>
1331	27'97 %
1339	45'95 %
1340	49'21 %
1341	71'73 %
1343	49'28 %
1348	33'52 %
1351	59'87 %
1352	41'58 %
1357	67'86 %
1358	57'28 %
1363	40'97 %
1365	56'64 %
1367	64'21 %
1370	54'39 %
1376	56'27 %

(1) Sols s'utilitzen els anys on tenim complets els ingressos dels articles delmats —excepte l'oli, que és molt irregular—.

Quan als percentatges per article sobre el total de les recaptacions a tot el segle, per terme mig, son els següents:

Gra	30'00 %
Oli	5'46 %
Vi	10'56 %
Bestiar	5'85 %
Hortalissa	1'26 %
	53 %

Es a dir, que allò ingressat per concepte de “delme” a la Procuració Reial, al S. XIV, suposava, en mitjana, més de la meitat de la recaptació global, i això tenguent en compte que es tractava sols del 50 % del total de l'exacció aplicada sobre la producció.

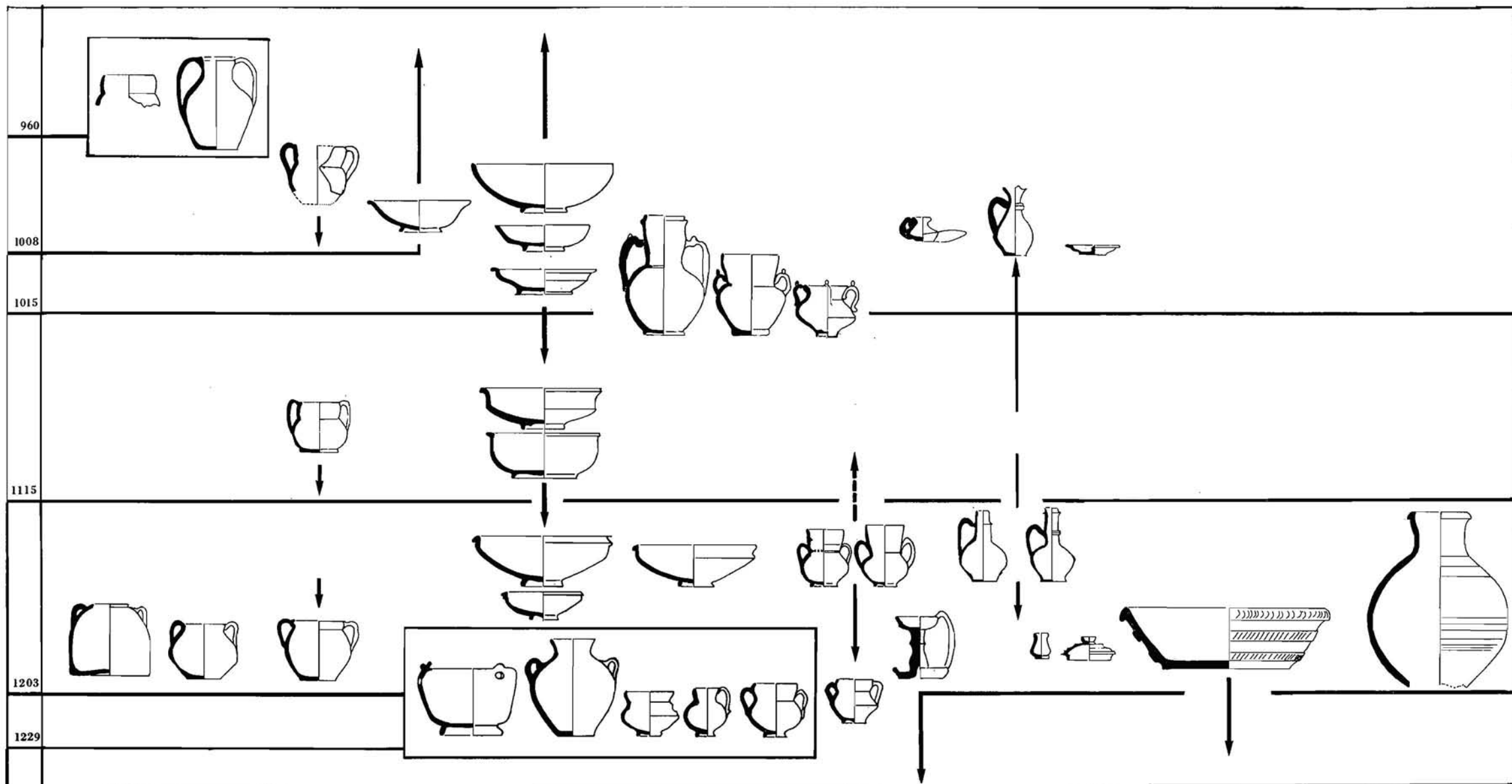

Figura 1.—Intento de clasificación cronológica de determinados tipos cerámicos. Estado de la cuestión en 1978 (Según G. R. B.).

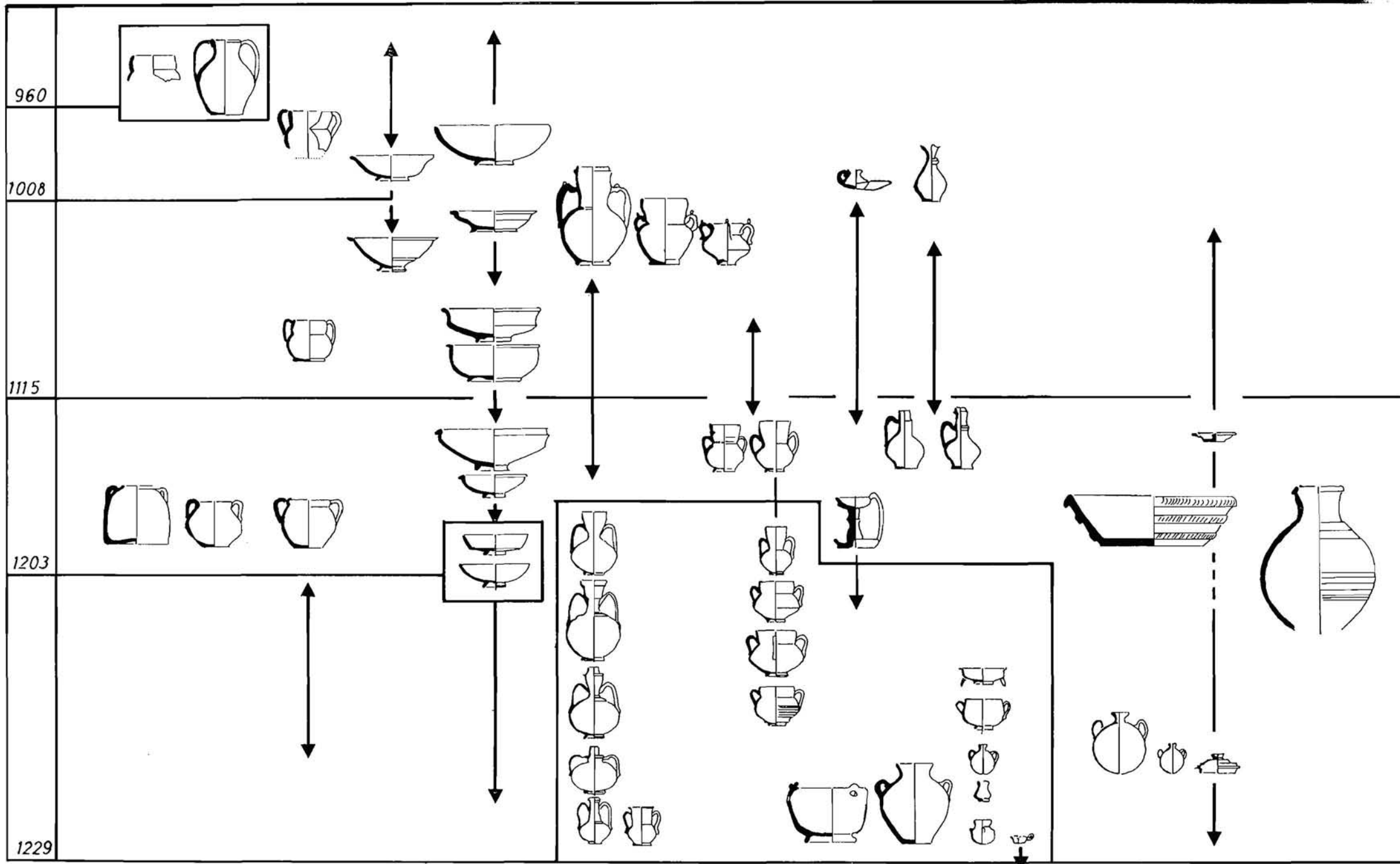

Figura 15.—El encuadre cronológico a partir de los últimos estudios. La propuesta actual modifica el esquema planteado en 1978.

Tenguem en compte, endemés, algunes matitzacions:

- a) Les dades treballadas son les corresponents als llibres de "Rebudes" des de 1313 a 1393 (considerant l'exercici productiu i no el recaptatori, sovint posterior) contingudes a 58 registres de la sèrie RP del AHM compresos entre el RP 3764 i el RP 3822. (S'excloué el 3781 per no correspondre al concepte).
- b) Aqueixos registres corresponen a allò que la Procuració Reial recapta i estan vinculats, per tant, al Patrimoni Reial. Emperò, com hem vist ja, aqueixa restricció no invalida el que les xifres del delme sien plenament representatives de l'evolució de l'economia agrària de l'illa, ja que tal indicador és exhaustiu sobre totes les possessions illenques, sien o no pertanyents al Patrimoni.
- e) Als llibres de Rebudes es recullen, endemés, xifres que poden ésser indicatives del tràfec mercantil, con son les de la "Leuda" i "pesos i mesuratges".
- d) Quan a l'estructura de la possessió territorial, inclouen un concepte restrictiu (censals i rendes) que afecta sols al Reial Patrimoni, pero també inclouen els "Loismes" (drets per traspàs de la propietat immoble) que son pràcticament aplicables a tota l'illa ja que, a partir del segón quart de segle, la pràctica totalitat de les possessions senyorials havien passades ja a la Corona i estaven en mans de distints detentadors.
- e) No figuren a aqueixes fonts les contribucions d'àmbit general recaptades pels municipis (fogatges, talles, subsidis, donacions a la Corona) ni les que recaptava l'administració local (victigals, peatges, gabelles, quints, sizes, etc.) aplicables sobre la producció artesanal i manufacturera, es a dir, del sector secundari.
- f) Quan al tràfec marítim de mercaderies, prou estudiat ja fins aleshores, les xifres que conté son incompletes i escasses.

Per a poder utilitzar i treure el màxim aprofitament a les xifres del delme es varen recollir, també, totes les que corresponien als altres conceptes recaptatoris de la Procuració Reial, el que ens permetia poder dissenyar amb gran marge de fiabilitat i amb suficient còpia d'informació, alguns trets de la conjuntura secular.

Vegeu, doncs, algunes d'aqueixes xifres absolutes:

En Lliures:

<i>Any</i>	<i>Censals de la Part Forana</i>	<i>Delme del bestiar de la Part Forana</i>	<i>Delme del grà de la Part Forana</i>
1313	1.132'90	883'32	(1)
1328	2.082'30	631'37	
1330	2.388'38	561'17	
1331			2.864'24
1332	1.637'11	885'82	
1336	2.426'27	608'62	
1338	2.610'36	749'62	
1339	2.783'28	616'45	4.849'06
1340	2.722'39	510'12	4.623'62
1341	2.373'00	671'12	4.742'00
1343	1.015'67	514'47	4.677'22
1348	263'33	395'12	2.079'97
1351	805'80	862'75	4.742'00
1352	733'32	678'57	3.803'00
1357	494'72	834'92	3.807'00
1358	796'30	877'55	5.267'00
1361			2.815'79 (3)
1362			4.035'50 (3)
1363	1.027'00	713'15	3.391'25
1364			4.153'82 (3)
1365	1.045'55	756'92	3.901'70
1366			3.274'25 (3)
1367	860'50	781'62	3.763'25
1368			3.489'00 (3)
1369			5.018'50 (3)
1370	1.231'07	946'12	4.788'00
1373	1.310'16	(2)	1.788'00 (3)
1374	1.292'85		766'10 (3)
1376	1.042'35		2.738'00
1378	1.016'16		2.004'94 (3)
1380	1.064'00		2.580'00 (3)
1386	985'21		3.850'00 (3)
1387	1.249'10		3.352'00 (3)
1388			1.360'93 (3)
1389			3.692'00 (3)
1390			2.658'73 (3)
1392	1.042'85		3.126'00
1393	1.275'96		4.699'00
1395	1.003'39		4.317'00

Rendes totals de la Procuració Reial de Mallorca, en Lliures.

<i>Any</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Part Forana</i>	<i>Total Anual</i>
1313	7.518'59	1.868'62	9.386'41
1317	5.719'63	2.637'19	8.356'82
1319	13.441'67	3.067'20	16.508'87
1328	11.290'93	3.567'08	14.858'01
1330	6.630'54	4.048'87	10.679'41
1331	12.668'89	6.541'52	19.210'41
1333	(6.543'20)	4.011'64	
1336	6.131'20	4.125'25	10.256'45
1338	8.831'57	4.699'47	13.531'04
1339	9.008'62	10.356'97	19.365'59
1340	7.099'27	10.238'85	17.338'12
1341	4.900'34	9.370'99	14.271'33
1343	7.456'90	8.540'19	15.997'09
1348	5.503'63	4.582'32	10.085'95
1351	4.682'12	7.684'52	12.366'64
1352	10.898'12	8.086'47	18.984'59
1357	3.690'25	6.899'06	10.589'31
1358	4.958'51	9.262'95	14.221'46
1363	7.311'82	7.978'82	15.290'64
1365	4.356'72	7.432'31	11.789'03
1367	2.972'44	7.247'99	10.220'43
1370	7.217'93	10.620'58	17.838'51
1376	3.793'24	7.073'52	10.866'76
1392	4.269'34	7.727'05	11.996'39
1393	3.187'57	8.775'17	11.962'74
1395	3.514'01	9.292'46	12.806'47

Rendes totals de Menorca i Eivissa, comparades amb les de Mallorca.

<i>Any</i>	<i>Mallorca</i>	<i>Menorca</i>	<i>Eivissa</i>	<i>Total</i>
1313	9.386'41	3.126'74	981'86	13.496.01
1317	8.356'82	1.913'49	582'16	10.852'47
1319	16.508'87	1.932'42	275'98	18.717'27
1328	14.858'01	2.142'57	129'07	17.129'65
1339	19.365'59	1.146'26		
1340	17.338'12	1.014'00	381'87	18.733'99
1341	14.271'33		764'76	
1342		261'56		
1343	15.997'09	944'50	54'00	16.995'59

Percentatge sobre el total de les 3 illes.

<i>Any</i>	<i>Mallorca</i>	<i>Menorca</i>	<i>Eivissa</i>
1313	69'55 %	23'17 %	7'28 %
1317	77'00 %	17'63 %	5'36 %
1319	88'20 %	10'32 %	1'47 %
1328	86'74 %	12'51 %	0'75 %
1340	92'55 %	5'41 %	2'04 %
1343	94'12 %	5'56 %	0'32 %

Percentatge de Menorca i Eivissa respecte a Mallorca.

<i>Any</i>	<i>Menorca</i>	<i>Eivissa</i>
1313	33'31 %	10'46 %
1317	22'89 %	6'96 %
1319	11'70 %	1'67 %
1328	14'42 %	0'87 %
1340	5'85 %	2'20 %
1343	5'90 %	0'34 %

- (1) El Delme del gra, si bé documentalment es sap que es venia recaptant des de 1231, no compareix als llibres de "Rebudes" del s. XIV fins a 1331 y fins a 1339 no és un concepte regular. Hem de suposar que, abans de 1331, s'inscrivia a altre tipus de registres.
- (2) A partir de 1371 el delme del bestiar es ven per períodes de 5 anys, a imports fixats per endavant. Les quantitats respectives (900 lliures de 1371 a 1375, ambdós inclosos; 975'50 a 1376; 1.361'50 a 1380 i 1.153'25 des de 1384 a 1388, ambdós inclosos, no son representatives de la producció efectiva).
- (3) Les xifres que s'indiquen junt a aquest nombre, son les extretes de llibres incomplets en altres conceptes, encara que el del grà sembla esser complet. Queda, emperò, un dubte raonable envers la seva fiabilitat al 100 x 100.

Ambit geogràfic.

Ja hem dit que el delme es recaptava, de forma exhaustiva, sobre tota l'illa, incloses les possessions de la "Porció temporal" de l'Església.

Per a ampliar més aquesta informació donarem, emperò, la relació de tots aquells anys que, als "Llibres de Rebudes" de la Procuració Reial, recullen recaptacions per aqueix concepte, als exemplars complets de que disposem, al s. XIV:

CEREAL:

Muntanya.—Hi ha una recaptació a 1331. Després, fins a 1339 no tornen a comparèixer, sense interrupció fins a 1396.

Es recapta a Valldemossa, Bunyola, Andraig-Puigpunyent-Calvià, Esporles i Alcudia. A Pollensa sols a 1343 i 1348. A Escorca i Almaluig sols a 1352 i 1357. No se'n recapta a Sóller i Biniaraig.

Reiguer.—Es recapta al mateix període (a 1331 i 1339-1396) a totes les poblacions de la zona: Santa Maria des Camí, Inca, Selva-Campanet i Alaró-Rubines-Sencelles.

Pla.—Es recapta al mateix període a Porreres i Montuiri-Castelig. A Sineu i Sant Johan de Sineu sols a 1331. A Petra sols a 1331 i 1339. A Muro sols a 1343 i 1367.

No se'n recapta a Santa Margarida de Muro ni a Huyalfàs.

Llevant.—Sols hi ha una recaptació a Artà, a 1348.

Migjorn.—Es recapta al mateix període a tota la zona: Lluçmajor, Campos, Santanyí, Felanig i Manacor-Bellver.

OLI:

Muntanya.—De 1339 a 1396 es recapta a Valldemossa, Bunyola, Andraig-Puigpunyent-Calvià, Esporles i Sóller-Beniaraig. No se'n recapta a Alcudia, Pollensa ni Escorca-Almaluig.

Raiguer.—Al mateix període (1339-1396) a tota la zona: Santa Maria des Camí, Inca, Selva-Campanet i Alaró-Rubines-Sencelles.

VI:

Muntanya.—De 1313 a 1396 es recapta a tota la zona, excepte Pollensa i Escorca-Almaluig.

Raiguer.—Igualment, al mateix període, excepte a Selva-Campanet.

Pla.—Igualment, excepte Muro y Huyalfàs.

Migjorn.—Igualment, excepte a Santanyí.

BESTIAR:

Es recapta a tota l'illa, sense excepció, des de 1313 a 1396.

HORTALISSA:

Es recapta de 1313 a 1388.

Muntanya.—A Valldemosa, Bunyola i Sóller-Beniaraig. A Andraig-Puigpunyent-Calvià i Esporles es recapta de 1313 a 1346 i de 1373 a 1388. No se'n recapta a Pollensa ni a Escorca-Almaluig.

Raiguer.—Menys a Selva-Campos, a les restants poblacions, a tot el període esmentat.

Plà.—Es recapta sols a Montuiri-Castelig, Inca i Alaró-Rubines-Sencelles.

A Muro sols a 1342 i 1343. No es recapta a Santa Margarida, Petra i Huyalfas.

Llevant.—A Artà sols a 1342 i 1343.

Migjorn.—A tota la zona, excepte Santanyí, que es recapta sols fins a 1340.

CIUTAT I MARRATXI.—Es recapten tots els productes durant tot el període 1313 a 1393 al càs de vi i bestiar; 1313 a 1388 la hortalissa i 1331 i 1339 a 1396 el cereal i el bestiar.

Es clar, doncs, que el cereal es recapta sobre tota l'illa, al manco des de 1331, l'oli a la muntanya i al raiguer, el bestiar a tota l'illa des de 1313 i vi i hortalitza (les menys extensives) sobre zones de tota l'illa, excepte Pollensa i Escorca, a la muntanya, Selva-Campanet al raiguer, Huyalfas i Muro, al plà. A la zona de Llevant, sols Artà cotitza, i cereal sols a 1348 i hortalissa sols a 1342 i 1343; encara que bestiar en cotitza tots els anys.

Un exemple d'aproximació a la conjuntura.

Per a exemplificar l'interés de les xifres recollides, s'ha procedit, expressament per aquest treball, a efectuar la comparació entre tres sèries de dades:

— la recaptació del delme del cereal (blat, ordi i mestall, conjuntament)

- la recaptació per concepte de “loisme” (drets sobre la transmissió de possessions detentades emfitèuticament, tributàries del Reial Patrimoni)
- recaptació pel total anual de censals sobre les possessions detentades en emfitèusi del Patrimoni Reial.

Tenguem en compte, per començar, que les xifres del delme, si bé son un magnífic índex comparatiu per a seguir l'evolució de la conjuntura, no representen la producció efectiva sinó la cantidad en moneda que la Procuració Reial obtenia de la subhasta del dret a recaptar, a les distintes viles, inclosa la ciutat. Es a dir, que suposa més bé una estimació feta pels licitadors sobre la probable producció i el valor de la mateixa, un cop deduïts altres drets i, naturalment, els seus propis beneficis i despeses.

Aqueixa estimació, per errada que pugui esser en alguna anualitat, no hi ha dubte que, en línies generals, depèn de la conjuntura, de l'informació “de visu” que haguessin adquirit d'exercicis anteriors, i dels avatars metereològics, polítics i socials de l'any en qüestió. Per altre banda, aquest és un sistema —l'arrendament d'impost— tan habitual a l'època medieval com a la moderna i, sovint, aquest és l'únic tipus d'informació econòmica de què disponem.¹⁰

Tenguem també en compte que, de molts d'anys tenim dades incompletes i, per tant, per a poder construir el gràfic que presentam, hem hagut de reduir-nos a aquells que, quan als conceptes desitjats, tenien informació fiablement completa, el què imposa que quedin nombrosos buits. Hem agafat, només, els anys des de 1339 a 1395 ja que del cereal, com hem dit, tenim xifres amb regularitat sols des de tal data.

De tota manera, la sola visualització del gràfic, i d'acord amb els actuals coneixements historiogràfics, ens revela la validesa de l'informació que resumeix.

¹⁰ Per a fer una avaluació més propera a la producció efectiva, poden fer-se alguns supòsits matemàtics, sempre amb amples marges d'incertitud, com és ara, el que es va elaborar a la meua tesi esmentada i que aquí donam a conèixer sense, emperò, propòsit

$$\text{de desenvolupar-lo en totes les seves possibilitats: } (d \times 2) + i + \frac{2d}{n} = \frac{PT}{D}$$

essent: d = ingrés de la Procuració Reial per concepte de delme.

i = probable benefici de l'arrendador de l'impost (avaluat en un 8 %).

2d

— = delme senyorial aplicat sobre la mateixa producció, essent 1/n la taxa, en el cas que sia (1/2 del delme del vi i 1/4 del delme del bestiar —RP 2146 f. 14 v., f. 6 i RP 1292 s/f.).

PT = Producció total.

D = Taxa aplicable en concepte de delme.

La producció del gra i les transmissions de les propietats arrels.

A simple vista, s'aprecia un cert paral·lelisme que ens revelaria, si més no, que ambdues variables tenen entre si alguna relació estadística, encara que no sia quantificable. De fet, es pot acceptar que les transmissions (diguem-ne, la "fam de terra" per part dels adquirents) creixin a èpoques de bones collites que favoreixen, endemés, la capacitat per part de l'alienador de canviar de radicació o d'activitat o d'obtenir un preu més convenient o compensatori davant qualsevol necessitat. Simètricament, les males anyades deprecien la terra i desanimen als obtenidors potencials.

Així i tot, aquests primers postulats vendrien matitzats per dues components importants:

- a) la durada dels períodes de plenitud o de crisi
 - b) la magnitud relativa dels períodes.
- a) En conseqüència, podem observar com el paral·lelisme es trenca sobtadament quan els períodes es prolonguen més allà del previsible tant en sentit de bones anyades (on els detentadors perden l'interès per la transmissió, provant de treure el màxim rendiment d'una excepcional fase favorable) (1363-65) com després de crisis de llarga durada (on la confiança dels possibles obtenidors respecte a la rentabilitat de la terra s'ha pràcticament esvaïda) (1392-95) encara que, contemporàniament, comenci a ascendir la corba de les anyades favorables.

De voltes, la confiança després de llargues fases de bonança és defraudada sobtadament, com al període 1386-87 on, mentre les transmissions segueixen ascendint, fiades en el passat, la tendència de la corba del cereal comença a ésser descendent, de fàisó preocupant.

- b) Els moments d'inflexions agudes son sempre de confusió i d'imprevisibles resultats. Així, la corba perd el seu paral·lelisme quan més acusades son les condicions que semblaven co-relacionar ambdós factors ja que, a partir de certa magnitud, deixen de servir els pre-supòsits que regien per inèrcia. Per això, son simptomàtiques les acusades inversions de les corbes als períodes 1343-1351 i 1373-78, els pitjors moments de crisi del segle. Al primer d'aquests períodes, hi ha una combinació de causes polítiques i catastròfiques, entre 1343-1348, que no fan significativa l'alta taxa de transmissions, encara que la recaptació del gra cau en picat (pero no arriba, ni de molt, a la profunditat de 1374) però, acte seguit, entre 1348-51, i mentre es produeix una sorprenent recuperació de la capacitat pro-

ductiva, el volum de transmissions devalla, iniciant la tendència caiguent que culminarà a 1373-76.

Des de 1373, i després de 3 anys de descens, s'arriba al fons de la pitjor crisi agrícola de tot el segle. La recaptació dels "loismes", emperò, comença una petita ascensió, tal volta relacionada amb necessitats peremptòries de capital per a satisfer deutes i emprèstits, o per a subsistir després de un període tan dramàtic. Immediatament, encara que la collita té una sorprenent recuperació entre 1374 i 1376, descendeixen (tal volta per un nou factor d'esperança) les alienacions que, després d'una altre caiguda (1376-78) que frustra tota illusió de recuperació (fins a 1393 no es tornarà a obtenir una recaptació semblant a la de 1370 ó 1341) augmentan correlativament les transmissions de tenències.

Les rendes de la Corona i la transmissió dels béns territorials detentats.

Excepte a certs moments, i a partir de 1351, el volum dels censals i rendes del Patrimoni Reial manté una certa tendència inversa a la dels "loismes" a la vegada que tendeix a estabilitzar-se entre 750 i 1.250 lliures anuals, des de 1358. Per definició, es tracta d'un concepte estable i que no deu patir les variacions estacionals de la conjuntura agrària, ja que està constituït per censals d'import fixe sobre béns immobles i, per tant, invariables. L'única oscilació que cal suposar és la de la morosidad en el pagament, l'abandó del bé detentat o la seva condonació per altres prestacions o per cantitats distintes; es a dir, variacions de tipus arbitrari o administratiu, deslligades d'una dependència estricta dels factors metereològics o especulatius.

Què significa, aleshores, la seva relació d'inversió respecte a la corba dels "luismes", per una part, i el paral·lisme quasi estricte que manté amb la corba del cereal als períodes 1343-51 i 1387-95?

Avencem unes conclusions pendents d'una més ample demostració:

a) En línies generals, es pot induir que les transmissions afecten, com és cert, quasi absolutament a béns tributaris censitariament de la Corona. Això explica que, en augmentar la pressió recaptatòria sobre els censalistes, devallin les possibilitats de trametre la possessió i que, en cedir o devallar l'exigència o la fiscalitat recaptatòria, fos més fàcil trameter el bé detentat.

b) Al segon cas, observam que la tendència, a 1343-51 és propra a la de la producció cerealícola, mentre que l'oposició amb els "loismes" és molt acusada, el que podria indicar (com, de fet, es dona) un predomini de censals en espècie i, per tant, depenent per a ésser fet efectiu,

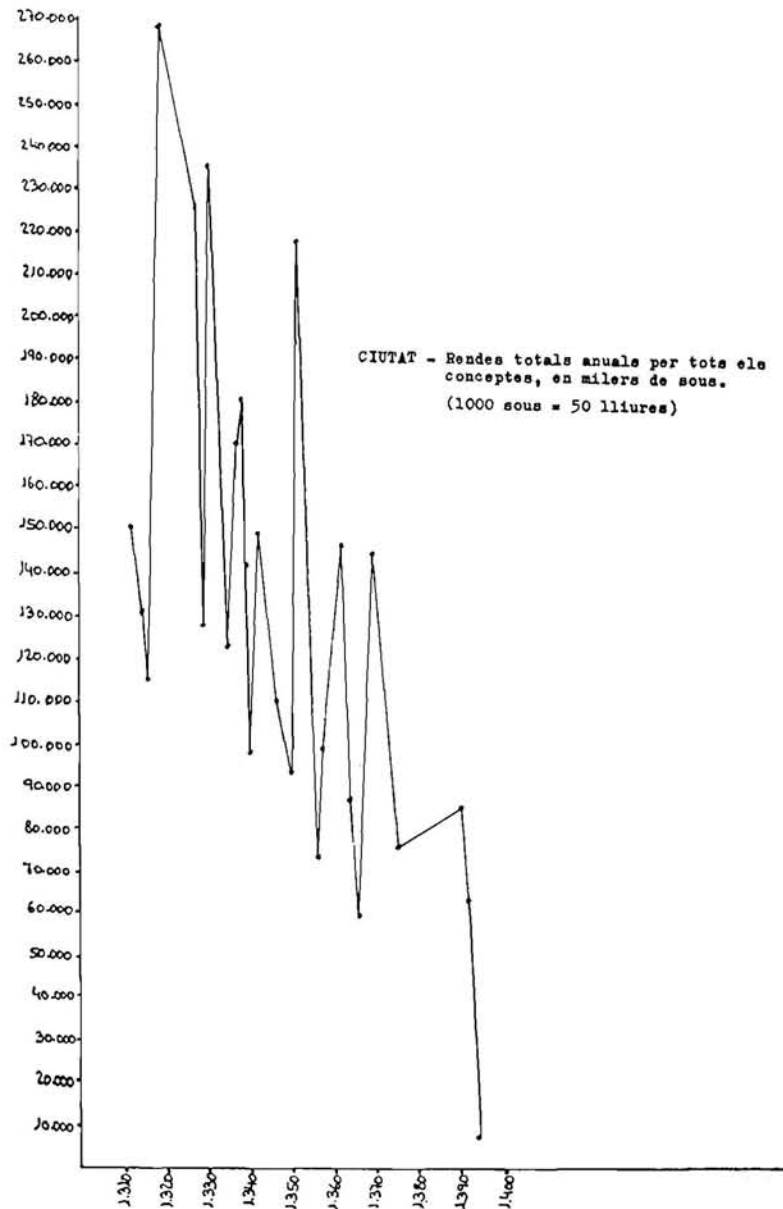
de les disponibilitats de grà. Des de la meitat del segle s'observa als llibres de Rebudes una tendència molt ascendent als censals en moneda. El parallelisme (sorprenent a les tres variables entre 1387 i 1392) hauria d'esser degut, doncs, a una època de retorn als censals en espècie (i, curiosament, coincideix amb exactitud amb el regnat de Joan Ier), suposició que per ara no podem entrar a esbrinar.

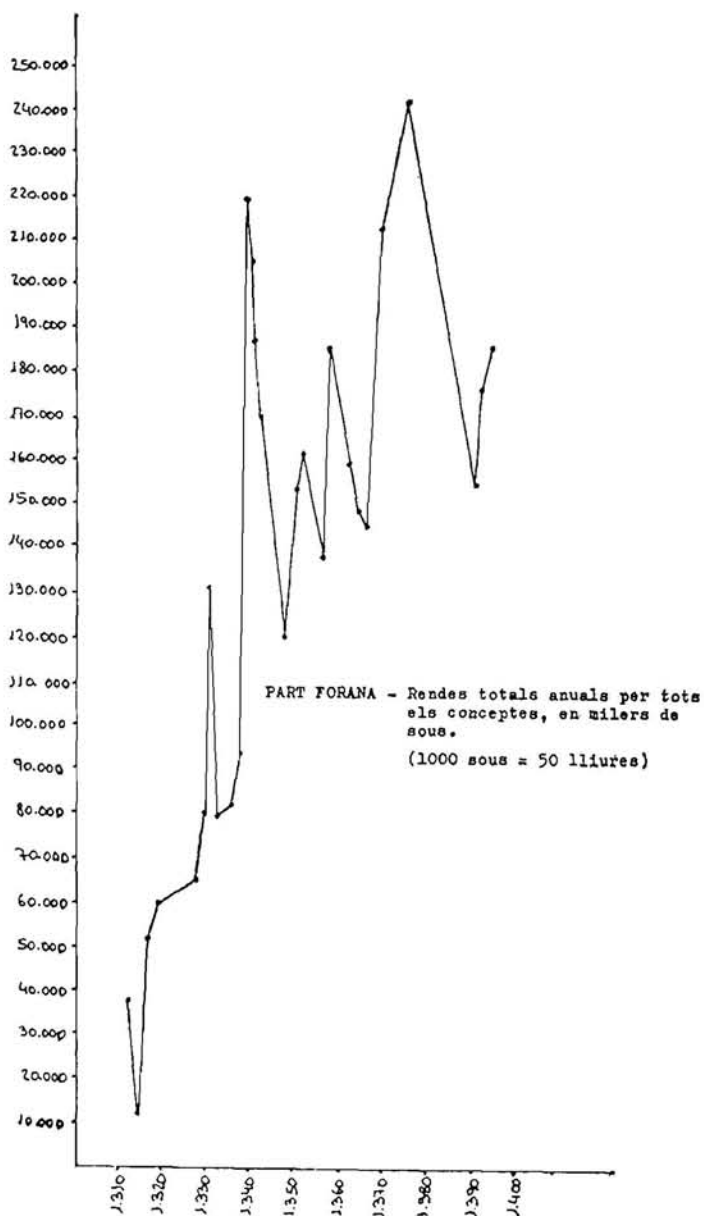
Els ingressos totals ciutat-viles.

Per a tabular totes les recaptacions del delme a Mallorca que es conserven del s. XIV i poder donar-lis alguna significació estadística, va esser precís, a la meua tesi de llicenciatura (com ja he dit), de la que s'extreuen les dades pel present treball, tabular també els altres ingressos de la Procuració Reial, per a poder treure totals de la "Rebuda" i índexs percentuals.

Aquests totals inclouen els següents conceptes:

<i>Pla de la ciutat i Marratxí</i>	<i>Part Forana</i>
(1) delme cereal	delme cereal (blat, ordi i mestall)
delme oli	delme oli
delme vi	delme vi
delme bestiar	delme bestiar
delme hortalissa	delme hortalissa
censals	censals
rendes	rendes (no s'especifica; segurament, censals de petits im- ports agrupats, cases, etc.)
hortes, aigües, cases, buti- gues, etc.	
carcellaries	carcellaries
escribanies	escribanies
corretories	corretories
mostaçaffies	mostaçaffies
batlies	batlies
(2) loismes	
novells stabliments	
estades i exides de sarrahins	
taula de leuda	
guardiania port, ancoratges, drassana	
mesuratge ciutat i mesuratge estrangers	
pes de la ciutat.	

A pesar de que els conceptes (2) si bé son recaptats a la ciutat corresponen a quantitats que s'acrediten a llocs de la part forana o, al cas de "leudes", pes, etc. a l'arbitratge d'articles produïts en la major part al restant de l'illa, la comparació dels totals de tots els conceptes entre ciutat i Marratxí (anexa en la producció agrària —el delme— a la ciutat) i la Part Forana ens dóna les següents corbes, de per si molt expressives i, en opinió personal, el resultat més clar i definitiu de l'estudi.

La tendència és netament inversa i de cap manera explicable per un increment de la producció a les viles o un accelerat decreixement de les rendes ciutadanes. L'única explicació aplicable de forma racional, tenguent en compte que la segona part del segle és d'una profunda crisi productiva, més notoria a la demarcació estrictament rural (la part forana) és que la pressió impositiva es desplaça de la ciutat al camp i que, a la vegada que els ciutadans disfruten de majors exempcions, els forans es veuen sotmesos a una major fiscalitat.¹¹

Per a dir-ho d'una forma actual, s'exporta el dèficit cap a la ruralia, el que no deixa d'esser coherent amb les tensions polítiques evidenciades des de fi de segle, però segurament covades des de molt abans.

Grans trets de l'evolució secular.

De les xifres que han sigut tabulades (més de 12.000, de les que s'han elaborat 54 quadres estadístics) i de les quals hem donat aquí sols una petita mostra, podem extreure, a grans trets, un disseny de l'evolució econòmica del segle, entre 1313 i 1395, en les següents fases:

a) No hi ha dubte que l'època de major riquesa i plenitud és la que arriba fins a 1340, coincidint aproximadament amb el regne privatiu de Mallorca i amb l'etapa de màxim esplendor artístic, literari i cavalleresc.

a. 1) Hi ha un nivell descendent devers els anys 20 amb una brusca pujada a nivells màxims entre 1339 i 1342.

b) Posteriorment a 1340, es va dissenyant una prolongada decadència, amb una certa estabilitat envers els anys 50 i una crisi molt profunda entre 1374 i 1384/86.

¹¹ Hi ha que tenir en compte, també, la picaresca relativa a la residència, i que tants de conflictes ciutat-part forana va promoure als segles XIV i XV, consistent en fer-se residents a ciutat alguns detentadors de possessions a les viles, per a alegar exempcions d'imposts i, a la inversa, la compra de terrenys per part de ciutadans que, pel seu "status" estaven mes afavorits front als propietaris vilatants. (Vegis l'estudi esmentat del Prof. CATEURA, "Política y finanzas..." p. 147 i 148 i també José M.ª QUADRADO, "Forenses y ciudadanos" p. 81 de l'edició de 1895.

b. 1) La crisi de 1348 (Peste Negra i clima de guerra civil) és una crisi aïllada i cronològicament molt localitzada, però compensada ràpidament i superada en gravetat i amplitud temporal per la dels anys 1360 a 1380 (encara que amb una excel·lent collita a 1369/70). La crisi de 1374, en canvi, no suposa un fet aïllat sino el fons d'un llarg procés de descens i l'inici d'una nova recuperació molt visible ja a 1386, recuperació que, emperò, no arribarà mai ja a les xifres tan sols de principi de segle i, ni molt menys, a les de 1328-40, mai mes asolides.

La taula de leuda recapta entre 1313-1342 una mitja anual de 1.388'76 ll.; entre 1344-1393 una mitja anual de 284 ll.

Els censals de ciutat entre 1313-1342 una mitja anual de 512 ll.; entre 1343-1387 una mitja anual de 110 ll. (un 24'48 % del període anterior); entre 1388-1396 una mitja anual de 30 ll. (un 7'61 % del període 1313-1342).

b. 2) Les pitjors collites de grà son, per ordre ascendent: 1374, 1388, 1348 i 1361.

b. 3) Els pitjors anys del segle son 1373-76.

c) Hi ha una recuperació relativa cap a final de segle, amb una baixada els anys 1388 i 1393-96.

d) El descens dels ingressos mercantils (leuda, pes de la mar, mesuratges) és anterior a la caiguda del agraris. La recessió no és general, sino que hi ha un major descens en la recaptació urbana, a pesar de que fam, epidèmies, catàstrofes, incidèixen més a la part forana i de la tendència al descens de la població rural, en favor de la ciutat.

Això implica el creure en un increment de la pressió sobre l'àrea rural, més que en una crisi de subsistències com a única explicació de la decadència econòmica:

Ingressos totals ciutat 1313-1343 8.243 ll. (62'12 %).

Ingressos totals Part Forana 1313-1343 5.029 ll. (37'88 %).

Ingressos totals ciutat 1341-1395 5.118 ll. (39'32 %).

Ingressos totals Part Forana 1341-1395 7.897 ll. (60'67 %).

e) Es detecta un creixement de la inestabilitat social amb tendència cap a una crisi finisecular:

Mitja anual de composicions i condenacions 1317-1341 343 ll.

Mitja anual de composicions i condenacions 1343-1396 537 ll. és a dir, un increment d'un 56'56 %.

APÈNDIX DOCUMENTAL

AHM RP 60 f. 259.

1.095, maig 16 kl.

[Còpia insertada al registre de Lletres Reials corresponent a 1562-1567, extreta del registre corresponent a 1.411, del privilegi concedit pel papa Alexandre II (1.10.1061 a 21.4.1073) al rei d'Aragó Sanç Ramirez (1063-1094) quan convocà la creuada hispànica contra els àrabs (1063/64) fent-li donació dels delmes i primícies dels terrenys que conqueris, i confirmat pel papa Urbà II (març 1088 a 27.7.1099) al fill d'aquell, Pere Ier. (1094-1104)].

Gratia decimarum et primitiarum facta per Summum pontificem Serenissimo domino Regi Aragonum seu confirmatia prioris gratie facte per Serenissimum dominum do. pp. Alexandrum Serenissimo Regi Sancio ubi vide plenius.

Urbanus Episcopus servus servorum dei, Petro Charissimo sibi in Chisto filio hyspaniarum Regi excelmo. eiusque successoribus rite substituendis imperpetuum, tue dilectissime fili devotionis affectum. Per venerabile fratrem nostrum Aymericum primatem monasterii abbatem acceptis literis circa sacrosanctam Romanam ecclesiam agnitam letitia ans modica mens exhilaratus est animus sed ut verum fatear eisdem perlectis ire perturbationis quia nimie commotione immutatus. Nec immerito ex earum nam quia initio dilectionis et reverentie quam erga Sanctam romanam ecclesiam semper habuistis et habes magnitudines cognovi quantum quia in ea confidas quorum devote et fideliter anime tue salvationem eius orationibus commixtas adverti.

Et sine vero earundem tantam rerum conieci abusionem que meti mec longe statu suo devote maiorem quam credi possit immitteret stuporem te scilicet probonorum universitate malorum multiplicitem perferre ac perturbata prosperitate tribulacionum innocentiam tuam catervas unde auxilia et consilia precipne pracedere deberem iarnere.

Si quidem inter modernos regnorum rectores quorum plerosque animarum suarum negligentis vel penitus oblitos ut pote ab omni equitatis itinere denios plana via ad mortem duceritis sequi ingemiscimus te fare solum divino afflatu spiritu angustias ad vitam ducentes, elegisse videamus cum iusticie rigori constanter insistere ecclesiarum transquillitati et p. ci stie. drise in vigilare pupillorum et orphanorum defensionem ingentem operam dare pagane genti depressioni et corroboracioni Christiane vero exaltacioni et amplificacioni cum summa necessitate stremitate iusu dare, et ut breviter concludam cum totius mali propulsioni totiusque benis exercitiis efficaciter incumbere.

Gaudeamus ipsi tantum qui ex tam preciosorum fructum gustu vicinam agnoscentes arborem officio suis venerari et excolere debent tui scilicet Regni antistes quibus pro assidua experientia tantorum meritorum tue specialibus venerationi tuisque obsequiis esset insistendum inde ut pretax... arum literarum pandit series insurgunt. Et quia humili Christo conformatum patientie clipeum nolle obv(i)cere viderit, tanquam contracte calcaneis tuam deprimere et contundere mansuetudinem non erubescunt verum tamem, ne illorum temeritatem soli tibi tantarum iniiciarum dedecis arbitretis inferre advertere tua potest prudentia eos. Nos minus in apostolicam auctoritatem peccare dum ea que predessor meus Alexander videlicet secundis, et ma post illum parvitas tui patris celebris memorie regis Sancii, rationabiliter concessit petitioni frivolis et parvis retionacionibus in iunitum conatur reducere cassonitentes labore no dum in stipo invenire sed ne verbis dintius inimo remor his ad eorum causas demonstrandas que constituturi simus premissas ad rem veniamus.

Quoniam igitur predictorum episcoporum tantam videmus indiscretionem et tam nullam dispensationis recogitationem que jam pridem ut superius diximus concessa sunt modo presentis privilegii munimine firmantes ex auctoritate omnipotentis dei Patris et Filiis et Spiritus Sancti et Beate Marie semper virginis beatorumque apostolorum Petri et Pauli nec non et Sacrosancte Romane ecclesie et ad ultimum nostre divinitus concessa parvitati statuimus tibi charissime fili Petre tuisque regni successorum ex genere tuo rite substituendorum iuris esse ut ecclesias villarum tam earum quas in sarracenorum terris capere potueris que earum quas ipsi in regio vestio edificari feceritis vel per Capellas vestras vel per quos volueritis monasteria dedibus dum taxat episcopalibus exceptis distribuere liceat vobis et ne apud matrem cuius voluntatibus et preceptis ex equendis semper perpetissimus astitisti repulsam in parte aliqua pia tua patiatu peticio tui quaque regni processibus eandam licentiam concedentes eodemque illam privilegio et eadem aucte corroborantis Sancius ecclesias quas in sarracenorum terris iure belli acquisiverint vel in propriis hereditatibus fundaverint sibi que suisque *heredibus primitiis et decimis* propriarum dum taxat hereditatum dum modo cum necessariorum administratione divina in eis ministeria rite a convenientit personis celebrari faciant eis liceat retinere vel quarum libet vel monasteriorum ditioni subdere. Autem serenissime rex tuique posteri et supervi patris et eius qui tanquam specialibus filiis ante prerogative dona vobis confeat semper memoras matris talis fieri laborate ut ipsis in nullo abutentes sed iam memorati regis Sancii per omnia conversationem sequentes post momentanii regni gubernacula feliciter ad regis regnum perpetuo conregnari prevenire mereamini consortia bans ergo nostram constitutionem perpetua cupientes, stabilitate teneri omnibusque natum esse volumus que quisquis contra eam temere venire voluent totius christianitatis expulsus consortio anathematis iuditio subiacebit.

Qui autem pia illam veneratione servaverit et apostolice benedictionis gratiam eterne recipiendae consequatur abundantiam amen.

Datum Rome sexta decima Kalendas maii per manus Joannis sancte romane ecclesie diaconi cardinalis et presignatoris domini Urbani Pape secundi. Anno dominice incarnationis Millesimo Nonagesimo Quinto in dictorum tertia anno pontificatus eiusdem domini Urbani octavo.

Ego Petrus Michael Carbonellus Serinus Domini Aragonum regis atque totam ipsius terram et ditionem scriba ac teneris claves regii archivi Barchinone exemplum huiusmodi ab eis originali scripto in quadam membrana apud prefatum archivium recondita eiusque vera bulla plumbea impendenti sumpta sumpsit scripsi que et cum eodem vendice comprobam ipsum que exemplum unicum quibusdam loteris meis invictissimo domino meo metuendissimo domino Ferdinando dei gratia regi Castelle Aragonum etc. tradendum curavi ut igitur fides plenior impendatur neum quo utor in publicis sic appono signum.

Copia predicta instrumenti in his duobus papiri foliis presente inclusso fuit sumpta ex Libro Registro Regiarum Literarum incepto in anno M CCCC XI signato de litera A recondito et reservato in archiviis domus officii regie procurationis Maioricarum ut que eidem copie sine exemplo fides in dubia ubique tribuatur fuit appositum per me.